

Break the Silence

Sexuální násilí - pachatelé a oběti, mýty a realita

Práva oběti trestného činu

22. 2. 2019

Právnická fakulta Univerzity Karlovy

Veronika Ježková: Sexuální násilí - pachatelé a oběti, mýty a realita

Úvod

Mýty, které o sexuálním násilí ve společnosti panují, evidentní nepochopení problému a téměř tolerantní přístup společnosti k tomuto jevu, jsou detailně popsány, ale i vyplynuly, z průzkumu veřejného mínění realizovaného agenturou Focus, zadaného organizací Amnesty International, na téma „**Problematika násilí na ženách optikou České populace z roku 2015**“¹.

Nepochopitelná míra tolerance, s jakou stát přistupuje k pachatelům sexuálního násilí, vyplynula ostatně i z rešerše 55 relevantních soudních rozhodnutí, kterou v roce 2017 provedla organizace proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí (dále jen proFem)².

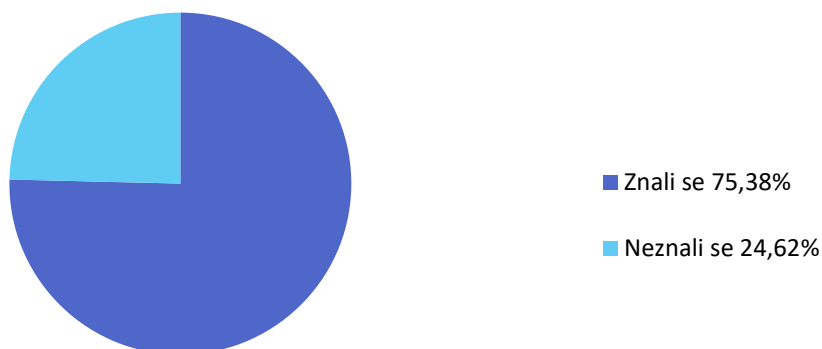
Touto statí chceme nejen pojmenovat nejčastější z mýtů, které kolem sexuálního násilí panují, ale též předložit alespoň základní argumenty k jejich vyvrácení.

I. Mýtus úchyl z parku

Nejen z rešerše proFemu vyplynulo, že pachatelem sexuálně motivovaného trestného činu, bývá nejčastěji osoba, která je oběti známá. Ke stejným závěrům dospěli v rámci svého výzkumu, též pracovníci Institutu pro kriminologii a sociální prevenci³.

Oběti se s pachatelem setkávají v rámci standardních vztahů v rámci rodiny, širší rodiny i klasických sociálních vztahů. Eviduje se vzrůstající počet obětí, které svého pachatele znají přes sociální síť.

Zdroj: proFem – Jen ano je ano (trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy)

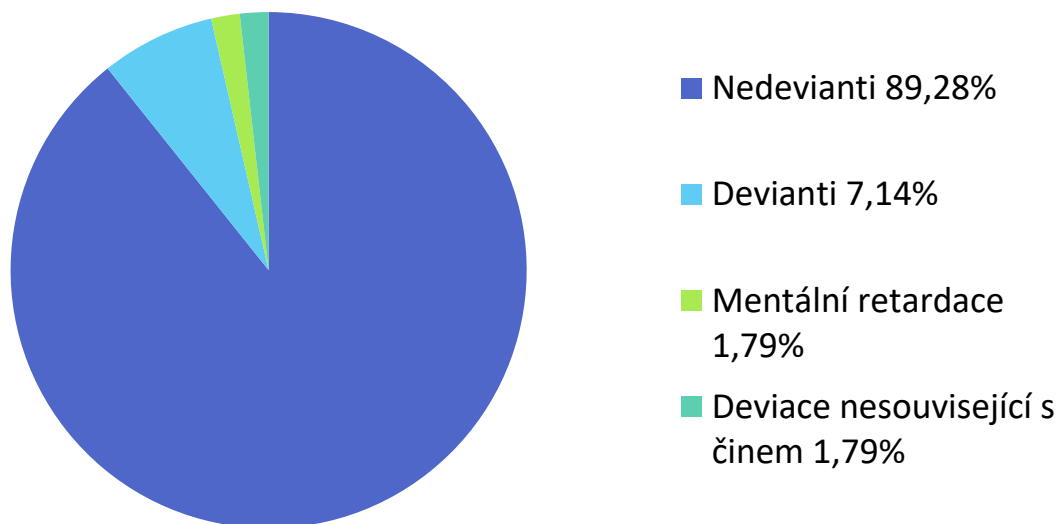
¹ Viz <http://www.persefona.cz/source/pdf/amnesty-international-fin.pdf>.

² http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf

³ Blatníková,Š. – Faridová,P. – Zeman,P.: Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé. ISBN 978-80-7338-153-0 a Blatníková,Š. – Faridová,P. – Zeman,P.: Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost. ISBN 978-80-7338-143-1

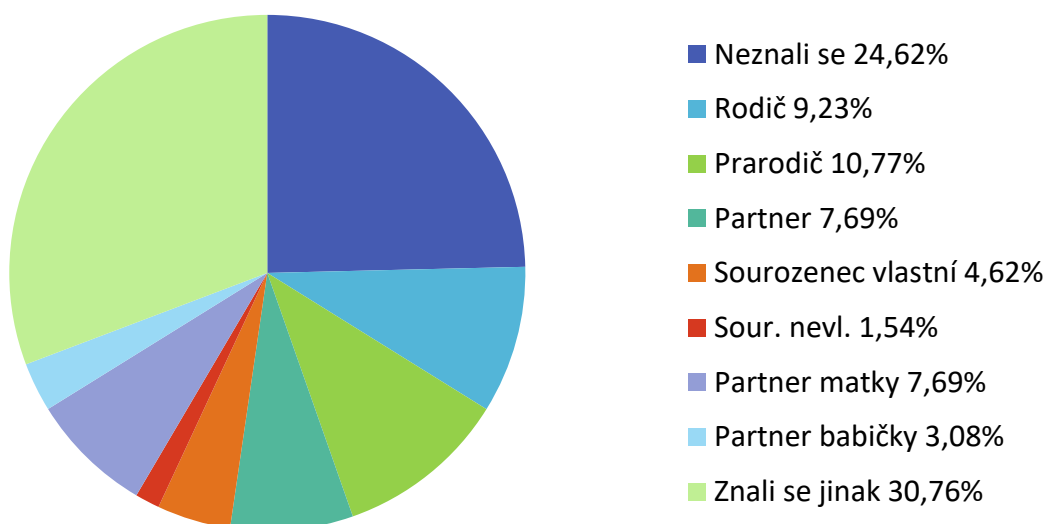
Stále platí, že drtivá většina pachatelů sexuálního násilí netrpí žádnou sexuální deviací.

Zdroj: proFem – Jen ano je ano (trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy)

Ze statistik se podává, že vzrůstá kriminalita mládeže v této oblasti, ale též se eviduje nárůst seniorských pachatelů.

Zdroj: proFem – Jen ano je ano (trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy)

Na rozdíl od našeho právního řádu reflektují cizí trestní normy závažnost partnerského sexuálního násilí tím, že za jeho spáchání ukládají přísnější tresty.

- **Francie** – partner, a dále pachatel se dostal do kontaktu s obětí prostřednictvím soc. sítí, znásilnění pro sexuální orientaci či genderovou identitu, znásilnění na těhotné ženě
- **Malta** – partner, a dále, pokud je přítomno dítě takovému skutku
- **Itálie** – partner, a dále, i když žijí odděleně
- **Rumunsko** – partner, a dále, je-li též obět' v péči pachatele, příbuzný přímý, bratr, sestra

II. Mýtus „říkala si o to, byla oblečená jako kurva“

Ještě více zavádějícím je mýtus o tom, že, je-li obět' vyzývavě oblečená, přímo tím vybízí pachatele k trestnému činu.

V bruselské čtvrti Molenbeek byla uspořádána výstava s názvem „Co jste měla ten den na sobě?“, která rekonstruuje oblečení a příběhy obětí znásilnění. Výstava se snažila vyvrátit právě výše uvedený mýtus. Exponáty sestávaly z dlouhých šatů, sukní, džínů, tepláků, ale i školní či policejní uniformy⁴.

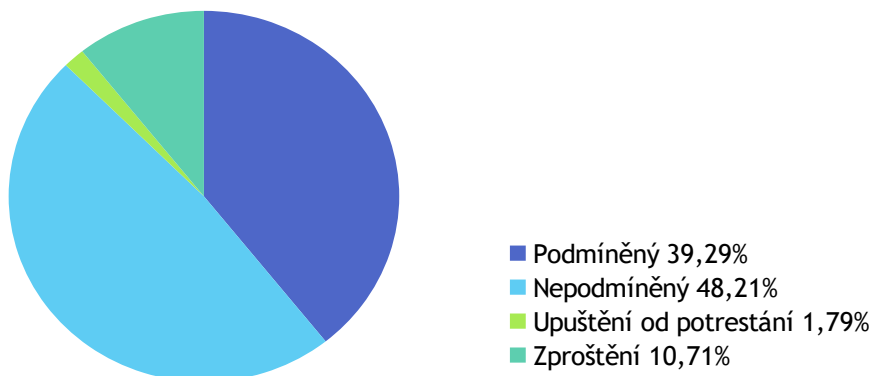
V této souvislosti je však třeba si připomenout, že ani v případě, kdy by byla obět' vyzývavě oblečená, polonahá, či dokonce nahá, není dané rozhodně důvodem a neospravedlňuje jakékoli sexuální násilí. Je třeba zdůraznit, že odpovědná za sexuální násilí je jenom jedna osoba, a to pachatel, ten jediný může znásilnění zabránit.

III. Mýtus úchyl jde bruchet

Je velice mylné se domnívat, že za tak závažnou trestnou činnost (po vraždě nejvíce zraňující trestný čin, jak je uváděno odborníky) jsou ukládány přísné tresty reflektující význam a hodnotu zájmu společnosti na svobodném rozhodování jedince o svém sexuálním životě.

V roce 2017 bylo za trestný čin znásilnění odsouzeno 205 osob. 97 z uložených trestů bylo odsouzení k trestu odnětí svobody, ve 106 případech byl tento trest odnětí svobody podmíněně odložen. Bylo uloženo 46 ochranných opatření, z čehož: a) 41 ochranných léčení, b) 2 zabezpečovací detence a c) 1 ochranná výchova⁵. V obdobném duchu se nesou též výsledky rešerše provedené proFemem.

Zdroj: proFem – Jen ano je ano (trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy)

⁴ https://www.idnes.cz/onadnes/lide/vystava-je-to-moje-vina-obleceni-obeti-znasilneni.A180117_110803_spolecnost_haa

⁵ Zdroj – Databáze CSLAV ke dni 2. 4. 2018, Ministerstvo spravedlnosti ČR.

IV. Mýtus správné oběti

Správná (rozuměj důvěryhodná) oběť jde čín ihned ohlásit, je zničená, zlomená a s výraznými fyzickými markanty na těle. Tak takto vidí oběť sexuální trestné činnosti nejen laická veřejnost, ale též orgány činné v trestním řízení.

Oběti, které do uvedeného obrázku nezapadají, nejsou důvěryhodné, vymýšlí si, chtějí se někomu pomstít, nebo čím vším se je snaží veřejnost ještě „onálepkovat“. Přitom by stačilo přijmout jen prostý a základní fakt, že každá lidská bytost je jiná, každý se s traumatem vyrovnává různě, dle svých psychických i fyzických dispozic. Navíc oběti jsou ve svých projevech posttraumatické stresové poruchy různé, některé jsou třeba až nadměrně sexuálně aktivní, jiné se „stáhnou do sebe“, apod., proto jsou zde v každém jednotlivém případě znalci, aby důsledky trestného činu do *psyché* i *physis* oběti ozřejmili.

Posun v soudních síních při uplatňování tohoto mýtu lze naznat na stranách státních zástupců i soudců, avšak kde zcela absentuje alespoň primární empatie je stav advokátský, kdy obhajoba ve své „svaté válce“ za klienta podrobuje oběť dalším a dalším výslechům a útokům, což vede k sekundární až terciární viktimizaci oběti a k její postupné plné devastaci.

V souvislosti s uvedeným je proto důležité apelovat na vzdělávání orgánů činných v trestním řízení v oblasti základní psychologie a jednání s obětí, aby důsledky trestního řízení nebyly ve svém souhrnu závažnější než ty, způsobené samotným trestným činem.

V. Mýtus předstíraného NE

„...když ženská říká ne, myslí ano“ - jedna z typických „hlášek“ různých filmových komedií, kterou se však bohužel snaží obhajoba zanést i do soudních řízení o sexuálně motivované trestné činnosti. Dané však vede k tomu, že v případech, kdy oběť není schopna se projevit, resp. projevit výrazný nesouhlas se sexuální aktivitou (což je podstatná většina obětí) verbálním projevem, kopy, odstrkováním, křičením, pláčem (tedy fyzickým aktivním odporem), dovozuje se souhlas oběti se sexuální aktivitou pachatele, což vylučuje jeho trestní odpovědnost pro nenaplnění subjektivní, příp. i objektivní stránky trestného činu.

Mnohdy se též apeluje na tzv. skutkový omyl negativní, tedy kdy se obviněný vzhledem k menší intenzitě odporu ženy domnívá, že jde o odpor předstíraný a že ve skutečnosti žena s pohlavním stykem souhlasí => pachatel nevěděl o okolnostech naplňujících znaky skutkové podstaty trestného činu znásilnění => je vyloučena jeho odpovědnost za úmyslný trestný čin⁶.

Níže příklady z praxe:

I.

... obviněný neustálým slovním naléháním donutil poškozenou k vysprchování, mezitím jí odnesl osobní věci a oblečení z koupelny, mimo spodního prádla, takže ji lstí donutil k oblečení se do županu a následně ji donutil k orálnímu sexu tak, že ji uchopil silou za hlavu a přitáhl ji do svého rozkroku, přičemž od vykonání soulože jej odradilo tvrzení poškozené, že menstruuje, následně poškozenou odvezl do místa bydliště...

---

⁶ R 48/1977.

Obhajoba:

„S ohledem na chování poškozené pak dovedl obhájce naplnění § 18 tr. zákoníku o skutkovém omylu a poukázal na absenci násilí ve skutkové větě, jež mělo být představováno jednáním shora popsáním. Podle obviněného se jednalo o obvyklé situační chování při tomto typu sexuální aktivity.“

II.

...po předchozím pozvání na procházku přinutil obviněný násilím poškozenou k sexu, kdy po ní nejprve požadoval za částku 200 Kč orální sex, který odmítla, poté si sundal kalhoty a vytáhl přirození, na její odmítání reagoval tím, že ji povalil na zem na břicho, stáhl jí kalhoty, vsunul jí přirození do jejího análního otvoru a vykonal na ní anální styk, poté ji chytil za vlasy, tlačil jí hlavu ke svému přirození a donutil ji k orálnímu sexu; Přičemž nedošlo k vyvrcholení, a nakonec, když poškozená ležela na zemi na zádech, jí roztáhnul nohy a jazykem dráždil její pohlavní orgán, a to i přes skutečnost, že poškozená po celou dobu plakala, měla z něho strach, jelikož jí vyhrožoval, že když něco řekne, něco uvidí, že si ji najde a pomstí se....

Obhajoba:

„...obviněný nepoužil fyzickou sílu takové intenzity, aby se mohlo jednat o násilí směřující k vyloučení odporu poškozené za dosažení soulože, neboť ta se adekvátně nebránila...“

III.

...pod záminkou předání riflových kalhot náležejících jeho přítelkyni vlákal obžalovaný poškozenou do bytu v přízemí, v němž se zdržuje, přičemž poté, co předstíral, že slíbené kalhoty hledá, přistoupil na chodbě bytu k ní a oběma rukama ji objal pod rameny, opakovaně ji políbil na levou stranu krku, přičemž poškozená jej opakovaně vyzvala, aby ji nechal být a pokusila se ho oběma rukama odstrčit, což se jí nezdařilo, obžalovaný jí následně rozepjal pásek a svlékl pravou nohavici kalhot a kalhotek, přičemž ji stále držel levou rukou pod ramenem, poté ji chytil oběma rukama a odnesl ji do obývacího pokoje, kde ji položil na záda na zde se nacházející postel, čemuž se poškozená ze strachu o své zdraví a život nebránila, avšak opakovaně žádala obžalovaného, aby ji nechal, neboť to nechce, obžalovaný poté uchopil oběma rukama její nohy, roztáhl je od sebe a vykonal na ní po dobu 2-3 minut soulož s vyvrcholením, přičemž poškozená mu opakovala, že ji má nechat být, následně uchopil mobilní telefon a vyfotografoval si její přirození...

Obhajoba

„...případný nevýrazný projev nesouhlasu nelze považovat za vážně míněný odpor...“

IV.

...pachatel vyzval poškozenou, aby ...zaplatila pokoj v hotelu, na tomto pokoji ji poté vyčítal údajnou nevěru, a když začala plakat a říkat, že to není pravda, shodil ji na postel a tam ji opakovaně bil po celém těle za současných nadávek, a poté po ní požadoval, aby jej sexuálně uspokojila ústy, čemuž se i přes nesouhlas ze strachu z dalšího bití podvolila, přičemž si tento orální pohlavní styk obžalovaný natáčel, a to i přes její nesouhlas, na svůj mobilní telefon...

Obhajoba:

„...nesouhlas poškozené nebyl zaměřen k sexuálnímu aktu, nýbrž k pořízení nahrávky tohoto aktu, přičemž sexuální styky mezi obviněným a poškozenou byly vždy dobrovolné. Sama poškozená přitom popírala, že by došlo k násilnému chování ze strany obviněného, jak vyžaduje skutková podstata trestného činu znásilnění. Dané jednání by maximálně (jestli vůbec by bylo shledáno trestným), vykazovalo znaky vydírání podle § 175 tr. zákoníku...“

Naštěstí je dané již překonáno judikaturními závěry Nejvyššího soudu ČR⁷. Tento k danému jasně uzavřel, že:

... není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor. Postačí, že pachateli musela být zjevná nevole poškozené osoby s jeho jednáním.

Závěr

Věříme, že neustálým poukazováním na předsudky a mýty spojené se sexuálním násilím, jeho pachateli a oběťmi, posuneme v tomto směru, když už ne myšlení, tak alespoň povědomí, společnosti o tom, jak nesmyslné tyto jsou a pro oběti tím získáme více porozumění ze strany jejich okolí.

---

⁷

NS ČR sp. zn. 7 Tdo 1051/2011, NS ČR sp. zn. 11 Tdo 294/2014

David Oplatek: Práva oběti trestného činu

I. Právní úprava pomoci obětem v ČR

Dne 1. 8. 2013 nabyl účinnost zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Důvodem jeho přijetí byla zejména tendence zákonodárce posilovat práva oběti, resp. poškozených a narovnávání vztahu s pachateli trestných činů. Další motivací k přijetí byla potřeba implementace směrnic Evropského parlamentu a Rady, k čemuž se Česká republika zavázala.

Do této doby byla právní úprava vztahující se k obětem trestných činů roztržštěná mezi několik zákonů:

- * Zákon 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti
- * Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- * Trestní zákoník
- * Trestní řád
- * Zákon o policii
- * Občanský soudní řád

II. Kdo je oběť?

Oběť trestného činu definuje ustanovení § 2 ZOTČ jako fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.

V případě úmrtí primární oběti, je obětí též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu, utrpěla-li taková osoba v důsledku primární oběti újmu.

Podstatná je pak zásada, že každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle ZOTČ.

III. Právo na informace

ZOTČ upravuje zejména práva obětí, mezi nejdůležitější patří poskytování práva na informace, které je pojato extenzivně. Je však důležité upozornit, že některé informace jsou oběti poskytovány přímo ze zákona, ale o jiné musí oběť požádat. Účelem práva na informace je poskytnout oběti detailní přehled všech práv a možnostech jejich uplatnění tak, aby se oběť mohla sama rozhodnout o dalším postupu.

Zásadně všechny subjekty, které s obětí přicházejí do kontaktu, mají informační povinnost. Klíčovou roli představuje informační povinnost Policie ČR, která oběť informuje kde a jak podat trestní oznámení, o dalších subjektech pomoci, práva oběti v trestním řízení, o peněžité pomoci a o stížnostním mechanismu.

Další informace jsou oběti poskytovány subjekty zapsanými do registru. Tyto oběti sdělují informace o službách, které poskytují, o právech oběti dle trestního řádu a o průběhu trestního řízení, v neposlední řadě pak informují o všech právech dle ZOTČ.

Základní přehled práv jsou povinni poskytovat i další orgány veřejné moci (tedy městská policie, celní správa, vojenská policie), kteří oběti předají informaci, na koho se má obrátit o pomoc a taktéž kde a jak podat trestní oznámení.

S oběťmi trestných činů se ve velké míře setkávají též pracovníci zdravotnických zařízení, kteří informují oběť o subjektech pomoci.

IV. Právo na ochranu před druhotnou újmou dle zákona o obětech TČ

Dalším důležitým souborem práv obětí je právo na ochranu před druhotnou újmou, které zahrnuje celou řadu jednotlivých práv.

Jedním z nejdůležitější je **právo na zabránění kontaktu** oběti či jí blízkou osobou s osobou, kterou označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede. Oběť má možnost požádat v kterémkoliv stadiu trestního řízení, popřípadě i před jeho zahájením, aby byla při úkonech, kterých se účastní, učiněna potřebná opatření k zabránění kontaktu s osobou, kterou označila za pachatele, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo proti níž se vede trestní řízení. Jak bylo výše zmíněno, o tuto ochranu musí oběť během trestního řízení požádat, přičemž žádosti zvláště zranitelné oběti je povinnost vyhovět.

Dalším důležitým ochranným ustanovením je § 18 ZOTČ, který upravuje postup při podání vysvětlení a výslechu oběti. Při tomto úkonu je možné klást vyslýchané oběti otázky směřující do intimní oblasti jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Tyto otázky je třeba klást šetrně a po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem, aby nebylo nutné výslech znovu opakovat.

Podle § 19 ZOTČ má oběť zároveň právo žádat, aby byla vyslýchána osobou stejného nebo opačného pohlaví. Žádosti zvláště zranitelné oběti je opětovně povinnost vyhovět.

Samotné podání vysvětlení a výslech zvláště zranitelných obětí je nutné provádět obzvláště **citlivě** a s ohledem na konkrétní okolnosti, které je činní citlivými. Výslech by měl být proveden takovým způsobem, aby nemusel být znovu opakován. Výslech by měl být prováděn osobou **vyškolenou a v prostorách pro tento účel upravených či přizpůsobených**.

Zákon o obětech trestných činů dále stanovuje zákaz bezprostředního vizuálního kontaktu oběti s osobou podezřelou ze spáchání trestného činu.

V. § 21 ZOTČ – právo na doprovod důvěrníkem

Za účelem poskytnutí psychické pomoci má oběť právo, aby ji k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení doprovázel důvěrník. Důvěrníkem může být fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, kterou si oběť zvolí, na druhou stranu to nemůže být osoba, která je současně v postavení svědka, obhájce či znalce. Podstatné je, že důvěrník se může účastnit, ale již nemůže zasahovat do průběhu úkonu.

VI. § 22 ZOTČ – prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život

Oběť má právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Jedná se tzv. o „Victim Impact Statement“, ve kterém má oběť možnost vyjádřit se o psychických, emočních, ale i finančních důsledcích trestného činu. Toto prohlášení lze učinit nejen ústně, ale i písemně.

VII. Poškozený

Od oběti je potřeba rozlišovat osobu poškozeného. Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil, je v procesním postavení tzv. poškozeného.

Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.

Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena, je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost tuto škodu nahradit.

Mezi **práva poškozeného** patří: nahlížet do spisu, navrhnout důkazy, odvolat se ohledně náhrady škody či na žádost být informován o propuštění/uprchnutí obviněného z vazby.

Dle ustanovení § 50 trestního řádu se poškozený může dát zastupovat zmocněncem, kterým může být fyzická i právnická osoba. Zmocněnec poškozeného může být současně důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů.